

Szendiné Orvos Erzsébet

A Debreceni Nyomda 1847. évi kiváltságglevele

A Debrecenről alkotott városképhez a Nagytemplom és a Református Kollégium mellett köztudottan hozzátartozik a Városi Nyomda is. Az 1561 óta folyamatosan működő nyomda alapításától kezdve öregbíti Debrecen hírnevét. A város vezetői hamar felismerték a könyvnyomtatás fontosságát, társadalomformáló szerepét, ezért élvezhette a nyomda Debrecen városának pártfogását kezdettől fogva, ami biztosította töretlen fejlődését is.

Profiljában nemcsak teológiai kiadványok, de tudományos és szépirodalmi művek, valamint tankönyvek is szerepeltek. Ellátta főleg magyar nyelven íródott művekkel nemcsak a várost, de az országot is, ezáltal válhatott Debrecen a magyarság legjelesebb kultúrhelyeinek egyikévé. Az államosítás után Alföldi Nyomda néven a mai napig működik, s a külföldi megrendeléseknek köszönhetően határainkon túl is betölti jeles szerepét. Ma már Európa egyik legrészletesebb „könyvgyára”.

Fennállása óta persze számos nehézséggel kellett megküzdenie. Voltak válságos pillanatai is: 1705-ben például, amikor a labanc csapatok prédálása következtében a nyomdai eszközök szinte teljesen megsemmisültek.¹ 1835-ben azonban még ennél is nagyobb veszély fenyegette a debreceni könyvnyomtatás jövőjét. December 29-én ugyanis a városatyák levelet kaptak a cenzúrát is gyakorló Helytartótanáctól, amelyben a hivatal a nyomda királyi kiváltságglevele iránt érdeklődött. Ez nem volt új keletű kérdés, hiszen már az 1720-as években felszólították a várost, hogy mutassa be nyomdájára királyi szabadalomlevelét. Debrecen azonban – hasonlóan a többi magyarországi nyomdához – nem rendelkezett külön szabadalomlevellel, így a kormány hallgatólag hozzájárult, hogy e nélkül működjen.

A polgári törekvések elfojtása végett azonban a kormány elhatározta a nyomdák ellenőrzésének szigorítását. Mednyánszki Alajos tanácsos szerint ugyanis az országban a legtöbb bajt a „gonosz” könyvek okozzák, amelyek kinyomtatásának és terjesztésének meggátolásában szinte tehetetlen a kormány. Ezért javasolta, hogy szüntessék meg azokat a nyomdákat, amelyek királyi engedély nélkül működnek.

A város számára a tipográfia működése természetes volt, ebbe sem az uralkodók, sem az erdélyi fejedelmek soha bele nem avatkoztak, ezért nem is sietett a válasszal. Jó fél év múlva fejtette csak ki véleményét a leirattal szemben: a levéltári adatok szerint a nyomda 1562-ben már működött, azóta egyfolytában a város tulajdonában van. Mivel a könyveken a város neve áll, nem működik titokban, ha régen kellett engedély, nyilván

¹ MNL. HBML IV.1011.a. 25. k. 911.

volt is. Különböen pedig I. Lipót Debrecen szabad királyi városi rangra emelésekor a nyomda használatát is megerősítette.

Az érvelésnek fontos pontja volt az 1812. évi kiváltságlevél is. I. Ferenc ugyanis ekkor kizárólagos privilégiumot adott a magyarországi református egyházkerületek által összeállított egységes énekeskönyv nyomtatására, ami hallgatólag a működést is megengedte.² A Kancellária azonban hajthatatlan volt, és év végén utasította a várost a kiváltságlevél megszerzésére. A városatyák a régi taktikát követve egyszerűen nem választak a leíratra. Halogatták, ameddig lehetett, hátha elsimul az ügy.³

Történt azonban, hogy 1843-ban a kassai Werfer József litográfiai intézetet akart létesíteni Debrecenben, ezért kérvényt nyújtott be a Helytartótanácsához. Persze a város hevesen tiltakozott a konkurencia ellen, inkább azt kérte, hogy ő maga állíthasson könyvmó intézetet a nyomdán belül. A folyamodványt a Helytartótanács azzal utasította el, hogy addig nem teljesíti a kérését, míg meg nem szerzi a nyomdai szabadalomlevelet. A város azonban inkább lemondott a litográfiai műhelyről, mintsem olyan oklevelet kérjen nagy költséggel, amelyre semmi szükség nem volt.⁴

A Helytartótanács türelme azonban 1845-re végképp elfogyott. Újabb leiratban sürgette a kiváltságlevél megszerzését: „[...] ebbeli kötelességeinek mulasztását rosszalván komolyan meghagyja, hogyha a Könyvnyomda birtokában maradni kíván, magának a szükséges királyi kiváltságlevelet minél előbb megszerezni szoros kötelességének tartsa.”⁵

A tanács látva, hogy ennek a fele sem tréfa, 1845. október 18-án egyenesen Ferdinánd királyhoz fordult a szabadalomlevél felőli mentesség ügyében. Közben összehívta a debreceni polgárok Választott Hites Közönségét is, nem mervén vállalni a felelősséget az ügyben. A nyakas debreceni kálvinista polgárok testülete azonban zaklatásnak vélte az ügyet, s „magán véleményének adását... megtagadta.”⁶

Utolsó lehetőségként még felvették, hogy adjon az uralkodó egy megerősítő iratot a kiváltságlevél helyett a nyomda tulajdonjogáról. Ezt a javaslatot a Királyi Könyvbíráló Főhivatal is támogatta, Ferdinánd azonban a Kancellária javaslatára mégis elutasította. Nem volt tehát

más megoldás, kérni kellett a privilégiumlevél kiállítását.

² MNL HBML XV.21.b. 225.

³ MNL HBML IV.1011.c. 115. d. 33/1835.

⁴ MNL HBML IV.1011.a. 113. k. 282–283.

⁵ MNL HBML IV.1011.a. 115. k. 227.

⁶ MNL HBML IV.1011.a. 144. k. 720.

A Debreceni Könyvnyomtató Intézet kiváltságlevelét V. Ferdinánd 1847. január 7-én írta alá Debrecen „[...] okos, értelmes főbírójának, polgármesterének s többi esküdtpolgárainak és tanácsbelijeinek, kedvelt híveinek alázatos esedezésére [...]”, kihirdetésére pedig 1847. augusztus 12-én került sor.⁷ Az érte kifizetett összeg 198 Ft 57 krajcár volt, mely magában foglalta az anyagköltség mellett a kamarai, a kiadási, fogalmazói és írói díjat is, mely summa miatt a nyomda abban az évben jelentős veszteséggel zárt.⁸

Az oklevél szövege a következő:

Mi, Első Ferdinánd, Isten kedvező kegyelméből ausztriai császár, Magyar- és Csehország e néven ötödik, Dalmát, Horvát, Tót, Halics és Ladomér országok apostoli, úgy Lombardia, Velencze, Illírja stb. királya; Ausztria főhercege, Lotharingia, Salzburg, Steyer, Korontán és Krajna, Fel- és Al-Szlézia hercege; Erdély nagyfejedelem; morvai őrgróf; Habsburg és Tirol grófja, stb. Emlékezetül adjuk ezennel jelentvén mindennek, kit illet: hogy mi mind Szabad Királyi Debreczen városunk okos, érdemes bírójának, polgármesterének s többi esküdtpolgárainak és tanácsbelijeinek, kedvelt híveinknek alázatos esedezésére, mind pedig azért is, mert hív alattvalóink hasznát és javát atyailag s kegyelmesen előmozdítani kívánjuk, királyi legfelsőbb hatalmunkból, egyszersmind különös kegyelmünkkel megengedendőnek tartottuk, miszerint: nevezett szabad királyi városunk a kebelében lévő s általa felállított Könyvnyomtató Intézetet használhassa, és az egyes könyvek nyomtatására nézve bárkinek részére kiadott más különös kiváltságok sérelme nélkül, bárminemű könyveket és munkákat nyomtathasson, s azokat eladhassa. De azon világos feltétel, és pedig jelen kegyelmünk s királyi kegyelmes engedélyünk elvesztése alatt, hogy az iránt: miszerint az említett intézetbe, a könyvnyomtatói mesterségben eléggé kiképzett egyén alkalmaztassék, kellőleg intézkedvén azt csinosabb nyomtatóbetűkkel ellátni. Mindazt, mit sajtó által nyilvánítani s közrebocsátani szándékozik, eleve az ország igazgató kormányzója, vagyis Magyar Királyi Helytartótanácsunk által rendelt vizsgálat alá terjeszteni, azon vizsgálat, tehát a felsőbb hatóság hivatalos jóváhagyása nélkül semmit ki nem nyomtatni, s ki nem adni. A nyomdájában készült valamennyi könyvnyomtatokból minden félév lefolytával öt-öt példányt, melyekből egy az országos kearok és rendek alázatos felírására ezernyolczázharminhatodik évi Szent György hó huszonhatodikán 5440-ik szám alatt kelt királyi elhatározatunk értelmében a Magyar Tudós Társaságot illeti, említett Magyar Királyi Helytartótanácsunknak benyújtani, végre ugyanazon Magyar Királyi Helytartótanácsunk útján eddig már kibocsátott vagy ennek utána kibocsátandó könyvnyomtató intézeteket illető rendelkezéseinkhez magát mindenkor szorosan alkalmazni tartozzék, köteleztesék. Miért is nektek híveink, bármi rendű, rangú, állapotú, hivatalú s méltóságú alattvalóink, kiknek e levelünk bármiképp tudomástokra jut, ezennel szigorúan meghagyván, parancsoljuk. Miszerint a fentnevezett Szabad Királyi Debreczen Városunkat a könyvnyomtatói mesterségnek az itt leírt módon engedett úzésében se nyilván se alattomban háborgatni, akadályozni s korlátozni ne merészeljétek, hanem azt, a neki ezen levelünk által engedett királyi kegyelmünk és kegyelmességünk szabad, biztos, sértetlen és háborítatlan élvezetében hagyni, s az illetők által hagyatni okvetlen tartozzatok, köteleztesetek, – másképp ne tegyetek! Apostoli magyar királyi titkos pecsétünkkel függőleg megerősített jelen levelünket pedig az előmutatónak elolvasás után visszaadjátok! Kelt a mi őszintén kedvelt hívünk, tekintetes és nagyságos nagyapponyi gróf Apponyi György aranykulcsosunk, valóságos belső titkos tanácsosunk, Magyarországunkon királyi udvari másodkancellárunk kezéből, birodalmi fővárosunkban, Bécsben, Ausztriában Boldogasszony hó betedik

⁷ MNL HBML IV.1011.a. 117. k. 720–721.

⁸ MNL HBML IV.1011.a. 144. k. 1074. sz. 1847. április 12.

napján, az Úr ezernyolczszáznegyvenhetedik esztendejében, magyar, cseh, stb. országai uralkodásunk tizenkettedik évében.

Ferdinánd

A 172 éves könyv alakú, vörös bársonyba kötött, művészi kivitelű kiváltságlevél ma az MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának őrizetében található. Diplomagyűjteményének egyik legszebb darabja. Az írnok valószínűleg magyar volt, nevét az utolsó oldalon olvashatjuk: Schütz Ferenc. Személyéről egyebet nem tudunk, munkája azonban méltó a csodálatra.

A pergamenlapokra finom gyöngybetűkkel írta a korban szokásos formulákat. A címlapon rózsák között elhelyezve láthatjuk Magyarországot, mellette Dalmácia és Horvátország címerét. A művész az egészet gazdagon díszítette, aranyozott keretbe foglalta. A harmadik oldalon egy szintén csodálatos kivitelű illusztráció látható: a tudományt jelképező nőalak egy betűszekrényre támaszkodik, lábánál könyvek és lúttollas tintatartó láthatók. Háttérben a nyomdai sajtó és könyvszekrény. Természetesen Debrecen címerét, illetve az osztrák császári koronát is megtalálhatjuk az emblémán, melyet halvány sugárnyalábok vesznek körül. Az oklevél pecsétje skófiomos zsinóron függ, aranyozott tokban.

A kiváltságlevél kihirdetése után a város úgy rendelkezett – minthogy a nyomda a városé – hogy ezentúl a nyomtatandó könyvek címlapjára a következőket írják: „Nyomtatott Debreczen Sz. K. Város könyvnyomdájában”. Az Alföldi Nyomda is Huszár Gál működésétől számítja alapítását, egyértelműen jelezve erős kötődését a városhoz, annak múltjához és hagyományaihoz.

Függelék

A Helytartótanács sürgeti a nyomdára vonatkozó jelentés megküldését 1835. február 9.

4112.

Értelmes és Gondosok!

Ezen városban fennálló Könyv-áros, Könyv-nyomtató, Kőedző és más hasonló intézetek iránt, a még múlt esztendőben Sz. György hava 29-én 11327. szám alatt fel kívánt jelentés még mind ekkoráig ide nem érkezvén, annak haladék nélküli beküldésére ezen Városi Tanács ezennel utasítatik. Költ Budán, a Kir. Magyar Helytartótanácsnak ezernyolcszáz-harmincötödik esztendőben, Bőjtelő hava kilencedik napján tartatott tanácsüléséből.

Ezen Városi Tanácsnak jóakarói:

Mérey Sándor
Komáromy Péter
Gentsy József

MNL HBML IV.1011.c. 115. d. 33/1835.

A Városi Tanács lemond a Könyomó Intézetről, mintsem szabadalomlevelet kérjen 1843. június 26.

Június 26-án tartott Tanács- és Választott Hites Közönség ülésében jelen voltak helyettes polgármester I. Miklósy Ferenc; szenátor Poroszlay Fridrik, Derecskey József, Bayler István, Nánásy Gábor; jegyző Vámosy Károly, Csató István, Pfansmid Károly; népszószóló Vecsey József urak és a Választott Hites Közönség több tagjai.

1031. A Nagyméltóságú Magyar Királyi Helytartótanács folyó év május 10-én 17573. sz. a. költ K. és K. intézvényében a Városi Tanácsnak f. é. március 4-én 1084. szám alatt kelt abbéli felírására, miszerint ezen városi Könyvnyomtató Intézettel öszvekapcsolandó Könyomó Intézetnek felállíthatására legfelsőbb engedelmet eszközölni esedezett, meghagyni méltóztatik, hogy az 1836. esztendei december 27-én 38.554. sz. a. tudtára adott legfelsőbb kegyelmes határozat elégtelenül mindenekelőtt az e Városi Könyvnyomtató Intézetre nézve nyerendő kegyelmes szabadalmú oklevél végetti folyamodását multhatatlanul felterjeszteni kötelességének esmérje.

[Határozat]

A Nagyméltóságú Magyar Királyi Helytartótanácsnak tisztelettel megíratni rendeltetik, hogy e Városi Tanács és Választott Hites Közönség annak, miszerint Könyvnyomtató Intézetére, melynek századokat meghaladó békességes birtokába van, szabadalmi oklevelet kérjen, semmi szükségét felforogni nem látja – és ha a Könyomó Intézetnek felállítását a Könyvnyomtató Intézetre kérendő szabadalmi oklevél nélkül meg nem nyerhetné – az e részben benyújtott folyamodásáról is lemondani kész.

MNL HBML IV.1011.a. 113. k. 282–283.

**A Helytartótanács sűrgeti a várost a szabadalomlevél megszerzése ügyében
1845. augusztus 25.**

Jelen voltak főbíró T. Poroszlay Fridrik; polgármester Reviczky Menyhért; tanácsnok Derecskegy József, Csató István, Blaskovich Kálmán, Komlósy László, Vass Benjámín, Frank Antal; Jegyzők Pfansmid Károly, Tar Károly és Szabó Bálint urak.

1899. Olvastatott a Nagyméltóságú Magy. Kir. Helytartótanács folyó évi július 29-én 26549. sz. alatt költ k. intézvénye, mi szerént Detrich Miklós királyi tanácsos s e város kebelében működő királyi biztosnak az e város birtokában lévő könyvnyomdának haszonbérbe adatására vonatkozó jelentése folytán – amennyiben e város tanácsának legfelsőbb királyi udvari rendelvény tartalmához képest még 1836. évi 38554. szám alatt kelt intézvény által köteleességül tétetett, hogy a fennálló k. rendszabályok értelmében magát a birtokban levő könyvnyomdára nézve k. kiváltságlevéllel lássa el – ebbeli köteletségének mulasztását rosszalván, komolyan meghagyja, hogy ha a könyvnyomda birtokában maradni kíván, magának a szükséges k. kiváltságlevelet minél előbb megszerezni szoros köteletségének tartsa.

[Határozat]

A K. Intézmény rendelete annyival sajnosabb hatású lévén e városra nézve, amennyiben ennek emberemlékezetet meghaladó idő őrta folytonos gyakorlattal, sőt a zsoldárok kinyomtatására nézve kizáró k. kiváltságlevéllel erősített joga hozatik kétségbe, mint ez már a K. Intézménybe felhívott 1836. évi rendelet folytán felterjesztett felírásban is kifejeztett; annálfogva, hogy ezen megújított rendelet folytán még bővebb okokkal felterjesztendő tudósítás tétethessen a K. Intézmény, valamint az e tárgyban már megbízott küldöttség tudósítása a Nemes Város Hites Közönségnek tárgyalás és vélemény előterjesztés végett kiadatni rendeltetnek.

MNL HBML IV.1011.a. 115. k. 625–626.

**A Városi Tanács nem gördít akadályt a szabadalomlevél megszerzése elé
1846. március 26.**

Március 26-án tartott tanácsülésben jelen voltak főbíró Poroszlay Fridrik; polgármester Reviczky Menyhért; tanácsnok Dömsödy Gábor, Nagy Sándor, Bayler István, Nánásy Gábor, Csató István, Blaskovich Kálmán, Komlósy László, Vass Benjámín, Frank Antal; jegyző Pfansmid Károly és Szabó Bálint urak.

720. A V. H. Közönség f. hó 23-ról a tanács által hozzája intézett azon újabb felszólításra is, mi szerént felsőbb helyről érkezett kegyes utasító rendelet következtében az eránti magánvélemény adásra hivatott fel, hogy mivel az érdeklött felsőbb kegyes utasítás által az adatik tudtára e városnak, hogyha e város könyvnyomdáját nemcsak bírni, de használni is akarja kir. kegyelmes szabadalomlevél kiadatása eránt, legfelsőbb helyre folyamodás felterjesztésének kötelessége alól fel nem mentődhetik: annálfogva kívánja-é már részben felterjesztett, s legkegyelmesebb kezeknél lévő folyamodásban elősorolt indokoknál fogva a város ebbeli jogának megerősítését a keletkezendő királyi kegyelmes határozattól várni, vagy szükségesnek látja-é azt bé nem várva az elnöki kegyes utasító rendelethez

képest Őfelségéhez királyi kegyelmes szabadalomlevél kiadásáért alázatosan folyamodni? A bizodalommal kért, s várt vélemény adását megtagadván.

[Határozat]

Mennyivel inkább teljes reménnyel volt a tanács, hogy a V. H. Közönség engedve a hozzája intézett bizodalmas felszólításnak, egyedül csak e várost annyira nyomósan érdeklő és sürgetős intézkedést igénylő tárgyat a város könyvnyomtató intézetének jövődóbeli kétes sorsát méltó figyelembe véve, ha csak ez érdeket is kiemelve a létező súrlódások mikénti eltávolításának hosszabb időt kívánó, s jelen tárgyra nézve a késedelmeskedés miatt káros hatást vonható vitatásával felhagyván, vagy legalább egyedül e tárgyra szorítkozva, azt kevésse távolítandja, és kívánt magánvéleményének nyilvánításától vonakodni nem fog; annyival nem várt és sajnosb hatást gerjesztett, midőn a V. H. Közönség felvett és csak kölcsönös felvilágosítások útján megvitandó, vagy ennek nem sikerültével felsőbb rendeletek által megállapítandó elvhez elfogultan ragaszkodva, s nem tekintve a fontos tárgyat, nem a közérdeket, őszinteséggel kért magánvéleményének adását a Tanács erányába tekintélyt sértő s jegyzőkönyvébe helyet sem foglalható kitételekkel teljes nyilatkozatában megtagadja. Ily kedvetlen helyzetben a tárgyra nézve pedig késedelemből e városra háramolható káros következmény elhárítása tekintetéből a Tanács elöljárói kitűzött, s e város javára, boldogítására nemcsak hittel kötelezett, de felelősséggel is összekötött tiszténél fogva fölhívottnak látja magát azon az úton, melyen főméltóságú elnöki felszólítás folytán a legfelsőbb kegyelmes rendelet felől értesítettet, Mélt. Kir. Biztos Úr Őnagyságát felterjesztendő következő véleményéről tudósítani. Ugyanis e város Könyvnyomda Intézetének több százados gyakorlattal erősített törvényeken alapuló, de több rendbeli legfelsőbb kir. k. engedményekkel is felruházott jogához Ő Cs. Kir. Apostoli Felsege elébe felterjesztett alázatos felírásban bővebben kifejtett indokoknál fogva hazánk legkegyelmesebb atyja erányába jobbágyi s fiúi rendületlen bizodalom által lelkesítetve annyira ragaszkodik, hogy teljes remény által biztatódván a felől, miszerint Ő Cs. Kir. Apostoli Felsege a jobbágyi hódolattal felterjesztett jogszerű adatokat s körülményeket kegyelmes figyelemre méltatva e városnak, ez érdekbeli jogát magas kegyelmével pártolni méltóztatik, s a kegyelmes szabadalomlevél kérésétől felséges hatásához képest felmentendi; jobbágyi ezen hódolattal párosult bizodalomból kifolyó következetesség kitűzte kötelességének látja, miképen jelenleg legfelsőbb kegyelmes kezeknél lévő esedezésnek reményteljes eredménye a legfelsőbb kir. kegyelmes válasz bévárattassék, azonban, hogyha Ő Cs. K. Felsegének változhatatlan kegyelmes akaratja és parancsolatja leend, e várost kir. kegyelmes szabadalomlevél kiadása eránti folyamodásra utasíttatni, az e részbeni jobbágyi engedelmisséget tanúsítani késni nem fog.

MNL HBML IV.1011.a. 116. k. 234–237.

**A Városi Tanács értesíti a közgyűlést, hogy elkészült a nyomdai kiváltságlevél
1847. március 26.**

1847. március 26-án tartott Tanács és Választott Hites Közönség gyűlésében jelen voltak főbíró Poroszlay Fridrik; polgármester Reviczky Menyhért; tanácsnok Dömsödy Gábor, Derecskey József, Csató István, Blaskovich Kálmán, Komlósy László; jegyzőke Pfansmüd Károly, Tar Károly, Szabó Bálint; népszószóló Kovács Lajos; esküdtek Szentpéteri János, Beőr László, Nagy József, Újvárosi Pál, Juhász

Mihály, Szabó Márton, Földi János, Bacsó Bálint, Ubrinyi Pál, Komlós Imre, Szőnyi Lajos, Budai Ferencz, Kálmáncz helyi Gábor, Sági Sámuel; számvevő Lengyel Imre; esküdt Mannó József, Blattner József, Csáthy Károly és Csapó János.

801. A Nagyméltóságú Magyar Királyi Helytartótanács folyó évi február 16-ról 7909. szám alatt költ k. intézvényben arról, hogy Ó Cs. K. Felsege közelebb kelt felsőbb határozatánál fogva e város birtokába levő könyvnyomdára nézve kért kir. kiváltságlevelet a szokott óvások és a fennálló legfelsőbb szabályrendeletek szoros megtartása mellett kegyelmesen megadni méltóztatta, a végett értesíti a Város Tanácsát, hogy a nyert királyi kiváltságlevél felvétele végett a Magyar Királyi Udvari Kancellária kiadó hivatalához forduljon!

[Határozat]

Tudományul vetetvén udvari ügynök Németh Lajos úr levél által megkerestetni rendeltett a kir. kiváltságlevél kiadásának eszközzése végett, a felől elevei értesítés is kértetvén, hogy mennyiben kerülend a k. kiváltság kiadattatása. Egyszersmind ez alkalommal a Nagyméltóságú Magyar Királyi Udvari Kamara is megkérettetni rendeltett a végett, hogy mivel a k. kiváltságlevél kiadása kegyelmesen elrendelve van, a könyvnyomdai ellenőr fizetését, melyet ettől függesztetett fel, rendszeresíteni méltóztassék!

MNL HBML IV.1011.a. 117. k. 227.

Német Lajos udvari ágens értesíti a városi tanácsot a szabadalomlevél költségeiről 1847. április 12.

Április 12-én tartott tanácsülésben jelen voltak főbíró T. Poroszlay Fridrik úr elnökelete alatt. Tanácsnok Dömsödi Gábor, Derecskey József, Bayler István, Nánásy Gábor, Csató István, Blaszkovich Kálmán, Vas Benjámín, Frank Antal. Jegyző Pfansmid Károly, Tar Károly és Szabó Bálint urak.

1074. Udvari ágens T. Német Lajos úr folyó év április 7-én kelt levele által az eránt értesíti a Város Tanácsát, hogy folyó év 2840. sz. alatti felszólítása következtében a Nemes Város részére nyert könyvnyomdai szabadalomlevél kiadását eszközölni fogja; ennek megtörténte előtt azonban szükséges lesz az udvari díjakat és egyéb költségeket a Felseges Királyi Kancelláriának lefizetni, melyeknek tehát mielőbbi felküldetését kéri, – amely költségek ezek:

1. Kamarai díj	60 ft.	kr p. p.
2. Kiadási díj	28	–
3. Az anyagokért	20	57
4. A levél fogalmazójának adatni szokott tiszteletdíj	25	–
5. Az írónak	50	–
6. Kisebb költségek	15	–

Összesen tehát: 198 frt. 57 kr. p. p.

[Határozat]

Ezen Könyvnyomda részére k. szabadalom kiadásának eszközzésére szükséges és 198 ezüst frt. 57 krt. tevő összeget házi pénztárnok Szöllősy János, esküdt Drágota Ignácz

kereskedésébe lefizetvén, arról kiszolgáltatandó váltót eszközöljön, és felküldés végett mielőbb terjessze elő!

MNL HBML IV.1011.a. 117. k. 311–312.

**A királyi szabadalomlevél megérkezik Debrecen városához
1847. augusztus 12.**

Augusztus 12-én tartott Tanács- és Választott Hites Közönség gyűlésében jelen voltak főbíró Poroszlay Fridrik; polgármester Reviczky Menyhért; tanácsnok Dömsödy Gábor, Nagy Sándor, Derecskey József, Nánássy Gábor, Csató István, Komlóssy László. Jegyzők Pfansmid Károly, Tar Károly, Szabó Bálint, népszószóló Kovács Lajos, esküdtek Bacsó Bálint, Sárváry Ferenc, Komlóssy Imre, Sápó Sámuel, Szőnyi Lajos, Budai Ferencz, ifj. Nagy Mihály, Földi János, Simon György, Nagy József, Csapó Lajos, Ormos József, Treleczy József, Percz József, Blattner József, Bészler János, Simonffy Gábor, Juhász Mihály, Jéger József, Szentpétery János, Beregszászi Pál, Sutha Mihály, Jáskó László, Ubrinyi Pál.

2496. Ő Császári Királyi Apostoli Felsege V. Ferdinánd e városnak emberemlékezetét haladó idő oltali háborítatlan birtokába létező könyvnyomdáját annak további szabályszerű használata tekintetéből legkegyelmesebben szükségesnek méltóztatván látni királyi kegyelmes kiváltságlevéllel ellátatni, és az arról szóló függőpecsétetes oklevelet kegyelmes rendelet folytán felterjesztett folyamodás következtében a város részére folyó év június 15-én a királyi könyv 165. számja alatt kegyelmesen ki is adatván.

[Határozat]

A kegyelmes királyi kiváltsági oklevél felolvastatván, kihirdettetett és amennyiben az szabályszerű rendeletek megtartását tűzi ki, hiteles másolatban könyvnyomdai főfelügyelő tanácsnok Nánássy Gábornak kiadatni rendeltetett a végett, hogy az abban elősorolt szabályok felől a művezetőt értesítse, és azoknak időről-időre leendő foganatosítására és felelősség terhe alatti megtartására komolyan figyelmeztesse. Egyszersmind az eránt is rendelkezzen, hogy az ennek utána nyomtatandó könyvek címlapjai alá nem a művezető neve nyomattassék, hanem ez:

*Nyomatott
Debreczen Sz. K. Város Könyvnyomdájában*

MNL HBML IV.1011.a. 117. k. 720–721.

Erzsébet Szendiné Orvos

The 1847 Privilege Letter of the Debrecen Printing House

Since its founding in 1561, the City Press has been enhancing the reputation of Debrecen. It used to be managed by the city council, the rulers did not interfere in its affairs until 1835. At that time, the Governor's Council forcefully demanded that it present their royal patent. However, the Debrecen Press - similarly to the other printing houses in Hungary - did not have a separate patent. Nevertheless, in order to suppress civil aspirations, the government wanted to abolish printing presses that operated without a royal permission. The city fathers of Debrecen argued in vain that Leopold I confirmed the use of the printing press when he elevated Debrecen to the rank of free royal city, King Ferdinand rejected their request. There was no other solution, the issue of the privilege letter had to be requested.

The charter of the Debrecen Book Printing Institute was announced on August 12, 1847. Due to the amount paid for it, the printing house closed that year with a significant loss. The present study not only follows the struggle to obtain the privilege letter, but also provides relevant archival resources, including the correspondence of the Debrecen City Council and the Council of Governors between 1835 and 1847.

Források

MNL HBML	Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára
IV.1011.a.	Debrecen Város Tanácsának iratai. Tanácsülési és közgyűlési iratok.
IV.1011.c.	Debrecen Város Tanácsának iratai. A Magyar Királyi Helytartótanács rendeletei.
XV.21.b.	A Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban őrzött oklevelek gyűjteménye. Mohács utáni oklevelek.

Szakirodalom

Benda–Irinyi 1961.	Benda Kálmán, Irinyi János: A négyszáz éves Debreceni Nyomda (1561–1961). Bp.–Debrecen, 1961.
Csűrös 1911.	Csűrös Ferenc: Debrecen Szab. Kir. Város és a Tiszántúli Református Egyházkerület tulajdonát tevő 370 esztendő könyvnyomda fejlődésének rövid története. Debrecen, 1911.
Takács 2005.	Takács Béla: Debrecen vonzásában. Debrecen, 2005.